

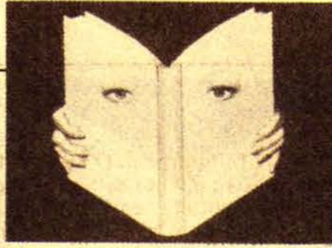
Türk romanının 10 klasiği

III

Abdülhak Şinasi Hisar

(1883—1963)

Fahim Bey ve Biz

Fahim Bey ve Biz

(Özet)

● BİR ÖLÜM HABERİ

Bir gün gazetelerde "Acı Bir Ölüm" başlığı altında kısa bir yazı çıktı: "Bursa'nın ileri gelenlerinden, Dışişleri Bakanlığı eski işgüderlerinden, Tütün Rejisi çevirmeni Ahmet Fahim Bey vefat etmiştir. Merhum her yönüyle erdemli, özgür düşünceli, geniş bilgili, çok ince, kendisine karşı saygı aşılamış ve dostlarınca çok sevilmiş bir kişiydi. Ölümü bir kayıptır. Tanrı rahmet etsin!"

İşte ölünün cesedi üstüne atılan birkaç kürek toprak gibi birkaç satır yazı! O ölüyü tanımayanlardan bu satırları okuyanlar sanki ne duyarlar?

Bu ölüm haberine karşı ben içimde bir ezinti, bir çöküntü duydum. Çünkü ölenle, son zamanlarda gevşeyen, azalan, fakat kökleri geçmişin sağlamlığı içinde kalan eski bir tanışıklığım vardı. Bütün bir gün onun anısı, arada sırada zonklayan bir sancı gibi, düşüncemde parlayıp söndü. Ertesi gün bazı gazeteler bu haberin bir noktasını yarı resmi bir ağızla nedense düzeltmeye giriştiler: "Dün ölümünü bildirdiğimiz Reji İdaresi çevirmeni Ahmet Fahim Bey'in eski işgüderlerimizden olmadığını açıklıyoruz." dediler. Oysa ben asıl bu düzeltmenin yanlış ve şimdi herkesin unuttuğu bir zamana ait o haberin tam tersine doğru olduğunu biliyordum. 1908 Meşrutiyetinden bilmem kaç yıl önce Çetine'de mi nerde bilmem kaçıncı kâtipken, oradaki elçimiz intihar edince, Fehim Bey bilmem kaç gün işgüderlik yapmıştı. Daha meslekte pek yeniyken koca bir İmparatorluğun temsilcisi olması ona öylesine etki etmişti ki o günlerin olaylarını bunca yıl sonra övünerek, "Ben Çetine'deyken..." diye hâlâ anlatırdı. Ancak bir gün bir gece sürmüş bir hastalıktan sonra bir sabah ölüverince, perişan bıraktığı eşiyle uzak akrabaları ve dostları da, gazete okurlarına, değerini bilmedikleri bu yaşlı adamın anısına önem verdirecek bir şey söylemek isteğiyle bu satırları eklemiş olacaklardı. Zavallı Fahim Bey ölmemiş olsaydı belki asıl gazetelerin yazdığı bu yalanlama karşısında yüreğine iner, ölürdü.

● BABAMIN ANLATTIKLARI

Babam okul ve gençlik arkadaşı Fahim Bey için gerek beni onunla tanıştırdığı gün, gerek daha sonraları birçok şey anlatmıştı. O sıralar bizden ayrı oturan babam Pangaltı'daki evine dönmeden önce Galatasaray'daki bir lokantaya bir iki kadeh rakı içmeye giderdi. Ben de ara sıra karşıdaki okulumuzdan çıkar, bazı şeyleri konuşmak ya da para istemek için onun yanına uğrardım. Bir akşam üstü babamın yanında orta yapılı, orta yaşlı, çok düzgün kesilmiş siyah bıyıklı, ciddi görünüşlü biriyle karşılaştım. Babam onun en iyi arkadaşı olduğunu söyledi.

O gidince babam uzun uzun onun öykülerini anlatmaya koyuldu. Şimdi adını unuttuğum babası Bursa'nın ileri gelenlerindenmiş.

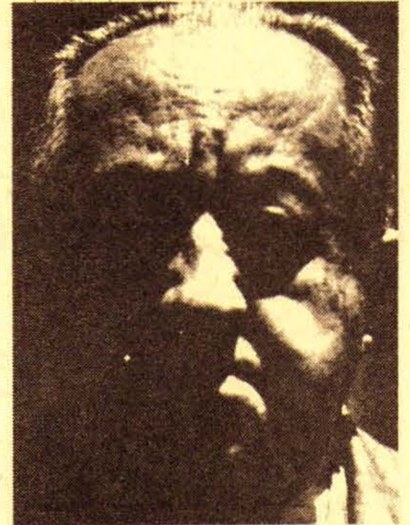
Fahim Bey okulu bitirince Bursa'ya gitmiş. Babası ne yapmayı düşündüğünü sorunca, salt onun gönlünü almak için, "Dışişlerine gireceğim, aylığa geçeceğim, bir ev tutup size dua edeceğim. Paraca bir yardımınıza ihtiyacım olmayacak" demiş. Ama, o dönemde birden bire aylığa geçmek kolay mı? Bâbıâli'de Dışişleri dairesine ücretsiz gidip gelmeye başlamış. Babasını tatmin etmiş olmak için İstanbul yakasında büyükçe bir konak kiralamış. Bu konağın birçok odası, kendisine büsbütün gereksiz olduğu için perdesiz ve eşyasız bomboş durumuş. Bu kocaman evin boş odalarında o her sabah saatlerce keman çalışarak yanık birtakım havalar çalarmış.

Babam, ar adaşının bir bekleyişten ibaret yaşamına şaşar, güler ama içinden onu takdir edermiş. Alaycı arkadaşlarıysa onunla eğlenir, koca bir konak yerine küçücük bir evin yeteceğini hatırlatırlarmış. Fahim Bey de Bursa'dan gelip gidenlerin babasına götüreceği haberlere verdiği önemi açıklayarak babasının bu anlatılacaklarla gönlünün hoş olmasını istediğini söyler, "Biraz borçlanırım ama zarar yok, bir gün hepsini öderim" dermiş. Fahim Bey'e, bu bomboş odalar gelecek günlere olan umudunu sığdırabilmek için, bu geniş sofalar büyük düşlerini korumak için, bu kocaman konak da, babasının kendisine olan güvenini barındırabilmek için gerekli görünüyorlarmış.

Böylece pek çok süre geçmiş. Hiç kimseden bir istekte bulunma alışkanlığı olmayan Fahim Bey, arkadaşını bir hamlede tıbbiyeye yazdırabildiği halde kendisi için hiçbir girişimde bulunmazmış.

Fahim Bey durumunu babasına duyurmamış. Küçücük bir aylık bağlanınca, yaşlı adamı son günlerinde sevindirmek için dolgun bir aylığa geçtiğini yazmış. Bu sırada hastalanan babası doktorlara görünmek için İstanbul'a gelmek isteyince yüksek faizle sarraf Taşçıyan Serkis'ten epeyce bir para borç almış. Babası gelip güzel döşeli büyük bir konakla karşılaşınca, o gün de iyi bir raslantıyla Fahim Bey'e üçüncü derecedeki "rif'atlü" rütbesi verilince övünç duymuş, oğlunu alnından öpmüş, "Bir gün de sadrazamlık derecesindeki 'fahametlü' rütbesine ulaşırsın inşallah!" diye dua etmiş. Bu, Fahim Bey'e büyük bir gönenç vermiş. Ama babacığı bir ameliyattan kurtulamayıp ölmüş. Biraz da para bırakmış. Bununla Fahim Bey borçla-

Yaşamı ve yapıtları

Hisar, Abdülhak Şinasi ★ XX. yy. romancılarından, 1883 - 3 Mayıs 1963, doğ. ve ölm. İstanbul ★ Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Paris'te Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okudu (1905-1908). Yurda dönünce özel şirketlerde, devlet görevlerinde, banka yönetim kurullarında çalıştı. Beyin kanamasından öldü. Merkezefendi Mezarlığı'nda gömülü ★ İlk yazıları eleştirme türündedir (Dergâh dergisi, 1921). Yarın

rının en başta gelenlerini ödeyebilmiş. Bursa'daki malı mülkü satmaya ise yanaşmadığından borçlar yakasını bırakmamış. Faizlerle de kabaran bu borçları ancak çok sonraki yıllarda temizleyebilmiş.

Babam, Fahim Bey'le Beyoğlu'nda geçirdikleri gençlik gecelerini anıyordu. İki ayrı felsefeleri varmış: Beyoğlu'na mutlu, iyimser çıkarlarmış, gördükleri her şey hoşlarına gidermiş, herkes onlara dost yüzü gösterirmiş. Dönüş ise mutsuz, neşesiz, kötümser olurmuş. Her şeyi, herkesi, boş, çirkin, hırçın, kaba, ahmak, tatsız bulurlarmış. Yorgun, bezgin Fahim Bey öyle şeyler söylermiş ki, bir filozof ancak bu kadarını bulup söylermiş.

Kısacası Fahim Bey'in kendine özgü hallerine doyum olmazmış.

Örneğin, onun karalı beyazlı, küçük bir köpeği varmış. Kırlangıca benzediği için "İrondel" adını vermiş. Köpek bir ara kaybolmuş. Fahim Bey sokakta rastlayıp yeniden bulduğunda hayvancağız buna pek çok sevinip aklını yitirmiş! İyi bir baytar bulup sağaltamamışlar bir türlü. Zavallı hayvan insanlara çılgın gözlerini dikerek bir ulumadır tuttururmuş. Ondan kurtulmanın tek yolu, "İrondel" diye çağırmakmış. Unuttuğu eski benliğinden korkuyormuş gibi adını duyar duymaz uzaklara kaçar, saklanır, susarmış. Fahim Bey kendisine sevgisini aklını yitirme pahasına ispatlamış çılgın köpeğini yıllarca yanından ayırmamış.

dergisinde (1921) pek çok şiir de yayınladı. Sonraları mensur şiir ve anı türlerinde eserler verdi. ***Fahim Bey ve Biz*** *romanının CHP Hikâye ve Roman Mükâfatı'nda (1942) üçüncülük kazanmasıyla ünü genişledi ★ Eserlerinin ağırlık noktasını mutluluklarla geçmiş gençliği ve 20. yüzyıl başlarındaki ranat İstanbul yaşamları oluşturdu ★ Romanları:* ***Fahim Bey ve Biz (1941), Çamlıca'daki Eniştemiz (1944), Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği (1952)*** *★ Anıları:* ***Boğaziçi Mehtapları (1943), Boğaziçi Yalıları (1954), Geçmiş Zaman Köşkleri (1956), Geçmiş Zaman Fıkraları (1958), İstanbul ve Pierre Loti (1958), Yahya Kemal'e Veda (1959), Ahmet Haşim/Şiiri ve Hayatı (1963)*** *★ Kitaplarının yeni baskıları, Varlık Yayınları bütün eserleri dizisindedir. Ayrıca 1978'den sonra Ötüken Yayınevi yazarın bütün eserlerini yayınlamaya başlamıştır. Hakkında tek kitabı Sermet Sami Uysal çıkarmıştı:* ***Abdülhak Şinasi (1961).*** *Yazar hakkında Abdullah Uçman'ın geniş bir incelemesi Ötüken Yayınevi'nde yayınlanan* ***Fahim Bey ve Biz (1978)*** *romanının başında yer almaktadır.*

Behçet Necatigil
Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, 10. Basım

GİYSİLER

Fahim Bey 3. kâtip olarak Londra'ya gitmiş. Bu yeni yaşam için hangi giysileri diktirmesi gerekeceğini sormuş. "İyi bir terziye gider, 'Habillez-moi!' dersin, gerekli bütün giysileri hazırlarlar" demişler. Elçinin öğüdüyle Londra'nın en büyük terzilerinden Pool'e gitmiş, bir elçilik kâtibinin iyi giyimli olması için ne gerekliyse kendisine dikilmesini istemiş. Provalardan sonra elçiliğe kapılardan sığmayan bir ambarla giysiler gelmiş. İnce ve kalın, açık ve koyu, her türlü ve her renk kumaştan, her mevsime ve yaşamın bütün alanlarına uygun ayrı ayrı giysiler ortalığı kaplamış. Terzinin borcunu ödeye ödeye bitirememiş, giysileri ise modaları geçtikten sonra da yıllar boyu giye giye eskitememiş.

Babamı çok güldüren bu serüveni ben yavaş yavaş başka türlü yorumlamaya başlamıştım. Ciddi bir terzi bu kadar büyük yanlışlık yapamazdı. Fahim Bey bütün bunları ısmarlamayı kendisine bir görev saymış olmalıydı. Fakat kocaman bir sandıkla gelen bu giysilere herkes pek çok gülünce Fahim Bey de fazla gösteriş meraklısı görünmemek için doğal ve haklı bulduğu bu israfı onlarla birlikte yermeye koyulmuş, terzinin kendi sözünü yanlış anladığı öyküsünü uydurmuş ve bu durumun bir kurbanı gibi görünme yolunu seçmiş olmalıydı. Yoksa Londra'ya elçilik kâtibi olmasının hayalinde açtığı ufuk o kadar genişti ki talihinin bu belirtisine o da elbette böyle bir giysi sandığını doldurarak karşılık verebilirdi. Ruhu hülyalarla dolup taşan Fahim Bey'in üstünde vücudu da böyle büyük bir terzinin giysilerini duymaya muhtaç olmalıydı. Bundan sonra mesleğinde başarılı olacağını herhalde daha çok ummuştur.

Fahim Bey giydiği bu İngiliz kumaşları yüzünden belki de kendisinde bir Angio-Sakson kimliği duymuş, bunun için olmalı eline bir olanak geçer geçmez memurluktan ayrılarak "özel girişim" yaşamına atılmak istemiştir. Belki bu yeni yaşamında en önce, bu giysileri dolayısıyla başarılı olacağını sanmış, belki de asıl bunlar yüzünden başarısız kalmıştır.

Londra'dan getirdiği giysilerin artık eskimeye başladığı dönem Fahim Bey'in parasızlık yıllarına rastlamış. Uzun süre eskitemediği, istemeyerek giydiği giysilerini uzun süre de eskimiş biçimde ve büsbütün istemeye istemeye sırtında taşımış. Yeni giysi yaptıramaz olduğunda bütün bunları lekeciye temizletip boyacıya renklerini değiştirterek, mahalle terzisine ters yüz ettirerek yine giyer, yine giyermiş!

FAHİM BEYLE SAFFET HANIM

Gençliğinde bile usluluğu ve ciddiliğiyle tanınan Fahim Bey'i birçok beyler, paşalar kendilerine damat yapmak istemişler. Ama o zengin bir eve içgüveyi olarak girmeye razı olmamış, kimsesiz ve orta halli bir kadınla evlenmiş. Kızlarını ona vermek isteyenlerin ne kadar da hakkı varmış, evlendiği Saffet Hanım'ı bir kez bile aldatmamış. Hiçbir gün evine yarım saat bile geç dönmemiş. Öyle ki Saffet Hanım saatini onun dönüşüne göre ayar edermiş. Ufak tefek bir kadınmış. Bütün orta halli İstanbul evlerine benzeyen hasırlı, keçeli, halılı, mangallı, sobalı evinde ellerini oğuştura oğuştura sessiz sessiz bir odadan diğerine dolaşırmış.

Sadece evinin işleri, kocasının işleriyle uğraşan bu kadın elbette kocasının düşünce üstünlüğünü tamamen takdir edebilecek bir düzeyde değilmiş. Bazen Fahim Bey ona dünyayı sarsan büyük atılımlardan, toprakta saklanan servetlerden, suda gizlenen elektrikten ve başka güçlerden söz edermiş de Saffet Hanım hep uyuklarmış. Bazen de mangal başı safasını pek seven Saffet Hanım kocasından yeni bir tür kahve, yeni bir fincan ya da cezve beklermiş. Fahim Bey ise bunları almayı unuturmuş da kapıdan girerken getirdiği mühim haberi verirmiş: "Duydun mu Hanım, radyum bulunmuş!"

Fakat bu bir çift ruhun birbirine yıllardır süren bağlılıkları, kendilerini tanıyanlar için yürek titreten bir görüntüymüş. Onlar evlerinden ayrılıp gece yatısına misafirliğe bile gitmezlermiş. İstanbul'un iç mahallelerinden birinde onların gece yaşamlarını gözümün önüne getiriyorum. Yumuşak İstanbul gecesi ortalığı bir yorgan gibi örter. Karanlıkta bir saat düş içinde gibi uykulu bir sisle çalar ve Fahim Bey'le, Saffet Hanım yüksek şilteli, lavanta çiçeği kokulu yataklarında erinçli bir uykuya dalarlar...

KÜÇÜK EV VE DÜNYA HABERLERİ

Zavallı Fahim Bey, meğer doğar doğmaz da, kendisine verilen adla, bir yanlışlığın kurbanı olmuş. Çünkü Arapça'da "güçlü, saygın" anlamında "Fahim" sözcüğü kullanılmazmış. Osmanlılarda "güçlü devlet" anlamında kullanılan "devlet-i fahime" deyimi gibi Fahim Bey'in adı da Arap dilbilimine bağlı olanlarca yanlış sayılırmış.

Fahim Bey okumaya düşkün, bilgin değilse de bilgili bir adammış. Gazeteleri daima merak ve zevkle okuyan babam onun bir alışkanlığından daha övgüyle söz ederdi. Meğer Fahim Bey her sabah gözlüklerini takarak gazetelerini okumaya başladığı zaman yurt ve dünya haberleriyle kendi kişisel işleri gibi ilgilenir, kendisinden so-

rulabilecek bir hesabı tutarcasına özenle her gün bir Türkçe, bir Fransızca gazeteyi renkli kalemlerle işaretleyerek okurmuş. Odasında geçmiş yılların gazete koleksiyonları adam boyu istif edilmiş olarak dururmuş. Bunlara kimse elini süremezmiş. Dünyanın bütün dertleri, felâketleri bu gazetelerin sütunlarında geçit resmi yaparmış.

O zamanlar yarı yasaklandığı için gizlice sağladığı kocaman Le Temps'i her gece okuyan ve kendisini sanki dünya kentinin bir hemşerisi sayan Fahim Bey, Saffet Hanım'ın umursamazlığına çok içerlermiş. Coşup dünya olaylarını açıklar, işlerin yolunda gitmemesinin nedenlerini söyler ve en uzak dünya olaylarının birbirlerine nasıl bağlı olduğunu gösterirmiş. Fahim Bey'in dünya olayları konusunda özetlemelerini dinlemek anlayanlar için gerçek bir zevkmiş. Önceden vardığı tanıların doğruluğu sonradan kaç kez ortaya çıkmış. Eski zamanlarda olsaydı ona "keramet sahibi" denilebilecekmiş.

Fahim Bey'e göre insan kendi yazgısından memnun olmak için gazetelerde anlatılan olayları her gün okumalıymış. Öyle ki bu karı koca, mangallarının başında sayısız facialarıböylece uzaktan çözümlerken kendilerini bunlardan uzak bulmanın mutluluğunu duyarlarmış.

Ben ise o zaman başkalarıyla bu biçimde ilgilenişi bir bencillik sayıyordum. Başkalarının acılarını bilmeye dayanan avuntuyu kabul edemiyordum.

Babam anlattıklarıyla bana kendi düşüncesinde yaşayan Fahim Bey'in resmini çiziyordu. Başlangıçta ben de babamın onu süsleyen ve kendine özgü kılan sözlerinin perdeleri ve sisleri arasından görmeye alışmıştım.

● SAATLER

Çamlıca'daki eniştem Fahim Beyi, eşi de Saffet Hanımı tanıyordu. Halam Saffet Hanımı adının anlamı gibi temiz ahlâklı, temiz yürekli bir insan diye severdi. Arada bir evlerine gider, uzun uzun görüşü müş. Bu evde arasıra tartışmalar çıktığı da olumuş. Mangalının başında keyif sürmekten pek hoşlanan Saffet Hanım'a, Fahim Bey kömür kokusunu sevmediği için engel olmak istemiş. Saffet Hanım da, Fahim Beyin düşkün olduğu yerli ve yabancı peynir türlerinin kokusuna kızarmış. Saffet Hanımın sevdiği evinden, gazete yığınlarından, hep yarına kalan zenginleşme düşlerinden, kokan peynirlerden, odaları ve sofraları dolduran saatlerin duyurduğu zamandan yorgunluk ve bıkkınlık duyduğu günler olurmuş. Böyle zamanlarda evdeki saatleri kumaz, onlara sanki ceza verirmiş. Her işini vaktinde yapmaya özenli Fahim Bey saatlerin doğru gitmesini istermiş. Bazen iki saatin farklı olmasından tartışma çıkar, ikisi de kendi saatlerinin doğruluğunda direnir, sonra birbirlerinden gizil saatlerinin ayarını değiştirirler, bu yüzden hâ büsbütün dursunlar, ha işlesinler evdeki saatlerin doğruluğuna pek inan olmazmış!..

Herkesin "deli" diye andığı Çamlıca'daki eniştemе katlanan halam, Fahim Beyi "delişmen" sayar, Saffet Hanımın ona nasıl sabrettiğine şaşardı. Saffet Hanımın bazı garip huyları-nı ise kocasının etkisine bağlardı. Onun küçük, süslü bir çalar saati varmış. Misafirliğe giderken ayar edip, paketleyerek birlikte götürür, herkes tatlı tatlı konuşurken saat çalıverince oradakiler şaşıp kalırmış. Halamın anlattıklarında Saffet Hanıma sevgisi belli olurdu.

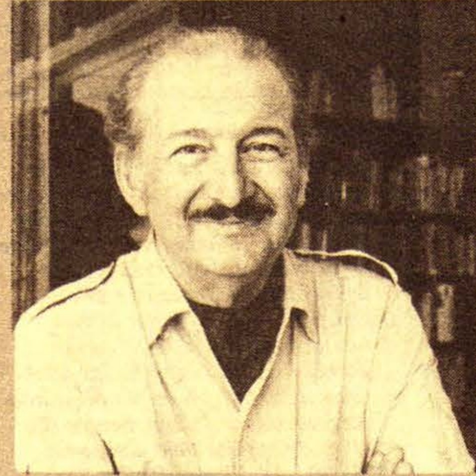
Çamlıca'daki eniştemse Fahim Beye hiç tahammül edemez, onu "delinin biri" diye nar, bilgiçlik tasladığını anlatırdı. Kendisi Arabistan'dan getirdiği yanardöner kumaşlarla giyinirken, Fahim Beyin giysilerini fazla alafranga bulur, "Züppeliği giyiminden belli" derdi. Kendisi yemek düşkünü olduğu halde, onun peynir sevmesini gizli ve günah amaçlara bağlardı. Kendisinin evdeki hizmetçilerle hoş olmayan ilişkileri duyulduğu halde onun Fransızca gazeteleri okuma bahanesiyle Beyoğlu'ndaki Gambrinüs birahanesine gitmekteki amacının, orada çalışan bir kıza kur yapmak olduğunu söylerdi.

Bu kızgınlık iki adamdan birinin Doğu kültüründen hiç ayrılmamış, ötekininse Batı kültürüne bağlı olmasıyla açıklanabilirdi.

Eniştemin kızgınlığı, ailenin yaşadığı zavallı eve de yönelir, "İçinde namaz kılınmayan bir evin saatlerine güvenilmez" derdi.

İKİ GÖRÜŞ

Haldun Taner

1942'de, Cumhuriyet Halk Partisi, bir roman yarışması düzenlemişti. Edebiyat meraklılarının büyük çoğunluğu "Fahim Bey ve Biz" romanıyla onun yazarını, bu yarışmada üçüncülük kazandığı gün tanımışlardı. Yarışmada birinciliği "Sinekli Bakkal", ikinciliği "Yaban" kazanmıştı. O zamana kadar şiir, deneme tecrübeleri yapan, bazı anı yazılarıyla az çok bilinen Hisar'ın adı birdenbire romancıya çıkıyordu. Abdülhak Şinasi Hisar, romana oldukça geç başlamıştı: 1941. "Fahim Bey ve Biz" ilk romanıydı. Herkes, o jüriyi çok ciddiye aldığı ve bu sıralamayı da mutlak bir değerlendirme saydığı için, o dönemde çok beğenilen "Kuyucaklı Yusuf"tan daha fazla oy alışını yadırgamıştı. Üstada gelince o, birinci olamayışına sinirlenmiş ve jürideki iere çok mağdur olmuştu. "Fahim Bey ve Biz", üstadın anılarındaki bakışı ve üslubuyla kendi dalga uzunluğundaki bir kahramanın yaşantısını halli hamur eden bir bileşimdi.

Romanın kahramanı, Hisar'ın babasının okul ve gençlik arkadaşı, vaktinden önce emekliye ayrılmış Fatin Bey adındaki garip kişiydi. Üstat onun adını Fahim yaparken, ona kendiliğinden de bazı nitelikler katarak yeni bir kişi yaratmıştı. Fahim Bey geniş hayaller kuran, hep bir düş içinde yaşayan, muhayyilesi geniş, kaba gerçeklerden uzak, naif bir insandır. Fazladan olarak, kısıtlı olanaklarıyla varamayacağı mutlulukların avına çıkar. Bundan dolayı da sonunda düş kırıklıklarına uğrar. Bu romanın üstada kolay geldiğini tahmin ediyorum. Çevre kendi çevresidir. Yakından tanıdığı Fatin Bey ve onu kattığı kendi nitelikleri rahat bir özdeşleşme sağlamıştır. Bu hem sınıfsal, hem psikolojik özdeşleşme, Fahim Bey'in en ayrıntılı duygu ve düşünce labirentlerine girmesini kolaylaştırmıştır. Fahim Bey de mutlu çocukluk anılarıyla dolu, el bebek gül bebek yetiştirilmiş. Mekteb-i Sultani'de okumuş, hayatta sertlik görmemiş bir insandır. Düşleri içindeyüzen,kendine hayalî erekler yaratan, bunlara yaklaştığını sanınca hayalî mutluluklar yaratan bir Donkişot... Abdülhak Şinasi Hisar, bu romanda olaya değil, daha çok his ve düşünceye, bir de üsluba önem verir. Onca bir romanın en büyük meziyeti "romana benzememesi ve bir roman olduğunu hatıra getirmemesi"dir. Halit Ziya'nın, Yakup Kadri'nin, Reşat Nuri'nin romanlarındaki sağlam çatı pek işine gelmiyordu. Kendine elverişli gelen bu reçeteyi öbür romanlarında da uyguladı. "Fahim Bey ve Biz"in bir niteliği de üstadın pek sevdiği ve "Pirandelliyen" diye vasıflandırdığı bir bakış açısını burada uygulamasıydı. Yani tek bir gerçeği ya da kişiyi herkesin başka başka gördüğü düşüncesi.

Özet olarak şunu söyleyebilirim ki, Abdülhak Şinasi Hisar, "Fahim Bey ve Biz" ile romancılığımıza bizde daha

değillerdi. Yatırımın hangi güvenceye karşılık yapılacağı bilinmiyordu!.. Baron, karşısındakini kırmamak için yeni bir randevu belirleyeceğini söyleyince, Fahim Bey yanımızdan umutlu ve sanki bizi teselli eder bir tutumda ayrıldı. Yenilmiş adam, bir zafer kazanmışa benziyordu.

Bir süre geçti. Tütün Rejisi'nde bir dostumu görmeye gitmiştim. Çeviri bölümünden birini çağırdılar, Fahim Bey geldi. Sonradan arkadaşımın anlattığına göre, "İşime bir sermayedar bulacağım" diye dışişlerinden ayrılmış. Sonra da işleri düzelinceye kadar olduğunu belirterek küçük bir aylıkla bu daireye girmiş. Onu bilgili ve kibar buluyorlardı. Çevirileri güvenilir nitelikteymiş. Arkadaşım, "Bütün yaşamında çevirmen kalacak. İnsan bir konuyu biraz yüksekten, bütünü kavrayarak görebilmeli. Geleceği kapsayan bir tasarlama gücü olmalı" diyordu...

Dairedeki odacı ise ondan halkın dervişleri, evliyaları anlattığı gibi söz ediyordu. Odacının şimdi okuyan oğlunu ileride kuracağı şirkete almayı, çok küçük olan kardeşinin de öğrenimini üstlenmeye söz vermiş. Fahim Bey'in kendi küçük kardeşlerinin çocuklarını da okuttuğunu duyuyordum...

Hayli zaman geçtikten sonra, bir gün yolda Fahim Bey'le karşılaştım. Reji'den ayrılmış, Galata'da bir yazıhane tutmuş. İşine bir sermayedar bulma konusunda görüşmemizi istedi. Yazıhanesine gittim. Kapıcısının pek az bahşiş veren, hiç konuğu gelmeyen, çay, kahve ısmarlamayan bu kiracıya hayli kızdığını farkettim. Onun hiçbir iş yapmadığını, bütün gün odasında uyuduğunu söyledi. Fahim Bey gerçekten de uykulu gözlerle kapıyı açtı. Düzenli bir yazıhaneydi. Raflarda dosyalar, defterler kapıcının doğru söylemediğini gösteriyordu. Fahim Bey işlerini anlatırken önemli bir grubun yardımını umduğunu söyledi. Ayrılırken bu yenilmiş adamın nasıl olup da bazen zafer kazanmış birine benzediğini düşündüm.

HANIMLARIN SÖYLEDİKLERİ

Evimize gece yatısına gelen misafirlerden Huriye Hanım bir akşam anneme Fahim Bey için şunları söylüyordu: "Beceriksiz mi beceriksiz. Pısırık mı pısırık... Biçare Saffet Hanımın nesi var nesi yoksa satıp yediler. Bursa'daki o ünlü pamuk işi de olacak şey değil!.. Bunun için bir de yazıhane tutmuş, her tarafa mektuplar yazmış, fakat hiçbir yerden karşılık alamamış. Aslan Hanı'ndaki yazıhanesinde bütün gün yatar, uyurmuş. Sonra dünyanın öbür ucunda bir patırtı olsa, savaş çıkacak diye zavallı Saffet Hanımın yüreğini oynatır. Ayol âlemin gidişatından sana ne?.. Sadrazam mısın, hariciye nazırı mısın?.."

Huriye Hanımın sözlerinden üzüntü duydum. Bu suçlamalar yerinde miydi?.. Fahim Bey gençliğinde babasını memnun etmek için odalarını dolduramadığı, bir konak kiraladığı gibi şimdi de içinde düş kurup uyumaktan başka iş yapmadığı Aslan Hanı'ndaki yazıhaneyi Saffet Hanımın gönlünü yapmak için tutmuş olmalıydı. Oraya her sabah nice zahmetlerle taşınması da acaba onun umutlarını beslemek için değil miydi?.. Han odasındaki rahatsız uykuları belki hep Saffet Hanımın güzel bir düş görebilmesi içindi!..

DÜŞ VE YORUMU

Hanımların anlattıklarından öğrendik ki Fahim Bey bir gece hayırlı bir düş görmüş. Birçoklarından türlü ayrıntılarını dinlediğim bu düşü biraz isteksiz olarak Fahim Bey de anlattı: Ay ya da güneş tutulması gibi havada ve ışıkta bir değişiklik olmuş!.. Bu sırada Fahim Beyin eline parlak renkli, sanki ışıklı birtakım iskâmbil kâğıtları geçmiş. Bu kâğıtlarla yapabileceği oyunları düşüncesinde tam bir açıklıkla görüyormuş. İçinden sevinerek, "Siz yaşamın dış biçimlerini, ben iç biçimlerini görüyorum" diyormuş. Uzaktan, büyük bir çanın sesleri havaya birer altın damlası gibi dökülmüş. Bu sesler meğer bir müzik faslına hazırlanan çalgıların tellerinden çıkan ilk hecelermiş. Fahim Bey kendisini saran sesleri ayrı ayrı tanımış. Bunlar meğer gençliğinin eşiğinden, her sabah kemanıyla yaşama, mutluluğa, kimbilir hangi başarılara doğru saldığı ısrarlı, uzun çağrılarıymış. Daha sonra bunların, düşüncelerde birer kördüğüm halinde kalan sorulara verilen felsefî yanıtlar olduğunu farketmiş. Çevresinde herkes onun bütün yaşamında yaptıklarını haklı buluyorlarmış. Yaşlı babası dualarının gerçekleştiğini görüyor, onu bağrına basıyormuş. Saffet Hanım ona hak veriyor, birlikte geçirdikleri zamanların pek iyi olduğunu söylüyormuş. Fahim Bey bağışlanmış, yıkanmış ve gözleri yeni açılmış gibi büyük bir düşünce aydınlığı içindeymiş. O güne değin neler istemişse hepsi, tanıdığı bütün insanların görünümlerine girerek onu kutlamaya geliyormuş. Fahim Bey bunların arasında mutlulukla olgunlaşmış bir ruh ve yetkinleşmiş bir düşünce içinde uyanmış.

Saffet Hanıma abdest aldırıp, namaz kıldırdıktan sonra düşünü anlatmış. Ve, "Yakında yazgımız büsbütün değişecek" diye müjde vermiş. Bu düşün bu iyimser yorumu bu küçük evden taşarak bize kadar gelmişti. Kendisinden gördüğü düşü dinlerken onun bazı romantik düşüncelerini duymuş, yahut şiirlerini okumuş gibi olmuştum.

Eniştem Hacı Vamık Bey'se, hanımların iyimser yorumlarına sinirleniyor, onların bu bilgisizliğine karşı çıkıyordu. Fahim Bey için, "Her şeyde bilgiçlik taslar da bak asıl gerekli şeyi bilmiyor, düş yorumlamadan haberi yok" diyordu. Halamdan ayrıldıktan sonra hizmetçi diye topladığı birtakım genç kızlarla bir sefahet yuvasına döndürdüğü Çamlıca'daki köşkünde kendisini görmeye gittim. Ölüm döşeğindeydi. Yüzünde, sözlerinde saygınlık, iyilik görünüyordu. Kalbindeyse ateşi hiç sönmeyen bir kin ve kıskançlık, tutku ve fesat vardı. Fahim Beyin düşü için, "İş anlaşıldı, dedi. Herif nalları dikecek!.. Hiç düşte çalgı görmek hayra yorulur muymuş?.."

Düşün geri kalan yanlarını açıklamak için Arapça bir yorum kitabı getirtti, bu düşün uğursuzluğuna beni inandırmaya çalıştı.

BAŞLANGIÇTAKİ VE SONRAKİ DUYGULARIM

Fahim Bey için vardığım görüşlerin yıllar boyunca değiştiği de oldu. Ona ilk önce sevgi ve ilgi duymuştum. Sonraları küçümsemeden geçerek kayıtsızlığa vardım.

Zamanla görünüşü pek çok değişti. Dudaklarını kaplayan kara, sert bıyıkları bembeyaz kesildi. Babamın yaşında olduğu halde onunla karşılaşmaktan önceleri çok memnun olurdum. 1897 Yunan Savaşı sırasında, İstanbul yaşamına, Sirkeci lokantalarına, Şehzadebaşı tiyatrolarındaki gösterilere ilişkin canlı anıları vardı. O zamanlar alabildiğine iyimserdi. Görünce yanına koşuyordum. Artık hep aynı imkânsız işi sayıklayan bu silik ihtiyara birçoklarının uzak durduğunu duyuyordum. Bense sözlerinden artık zevk almadığım zamanlarda bile yaşamı herkesinki gibi bir bilmeceye benzeyen bu ihtiyara bağlıydım. Onu gördükçe içimden derdim ki: "Fahim Bey kurulmuş bir eski saat gibi maşallah tıkır tıkır işliyor, yürüyor. Fakat merak ediyorum: Gücü insanlara ve kendi yazgısına karşı beslediği sonsuz bir sevgi ve acımadan mıdır, yoksa sürekli bir hiddet ve nefretten midir?.."

Fahim Bey sürekli yoksulluk içindeydi. Onu eğlence yerlerinde ve yazlıklarda göremezdim. Hep kalabalıklarda, kentin kargaşası arasında karşılaşırdık. Ayaküstü havadan sudan konuşurduk. Sonraları onunla görüşmelerimizin sınırını oldukça dar bulmaya başlamıştım. Kâh onu eski duygularımla bağlandığım bir dost, kâh geçmişe ilişkin sözleri beni kayıtsız kılan bir geveze sayardım. Ona karşı davranışımın değişmelerine şaşardı. Oysa hepimiz aynı gün içinde, saatten saate değişmez miyiz?..

FAHİM BEY VE İSTANBUL

İstanbul'da yaşayanlar biraz duygu ve düşünce adamıysalar, yaşamlarına iki duygunun bir tad ve değer verdiğini görürler: Doğa ve tarih!.. Fahim Beyin de bunlardan az çok nasibi olmalıydı. Bütün İstanbullular gibi onun da tutkun olduğu semtler bulunmalıydı. Bir akşam onu hülyalı bir tavırla vapurdan Çengelköyü'ne inerken gördüm. Onun da belki kentte en çok sevdiği

bir köşe burasıydı!.. Fahim Bey elbette ruhunun korunması, gönlünün tad alması bakımından doğa ve tarih duygularından yararlanmış olmalıydı!..

FAHİM BEYİN DOSYALARI

Bir aralık Fahim Beyin Galata'daki yazıhanesinin kirasını ödeyemediğini, sonunda borcunu gönderip, eşyasını evine taşıttığını duyduk.

Fahim Beyin akrabasından olan ve yazıhanedeki dosyaları, defterleri eve getiren adam bunları şöyle bir karıştırınca şaşkınlık içinde kalmış.

Meğer Fahim Beyin dosyalarında sanayi ve ticaretle ilgili olarak koca imparatorlukta para getirebilecek ne kadar iş, girişim olanağı varsa yazılıymış. Bunlarla ilgili Türkçe, Fransızca gazete, dergi kesikleri, raporlar ham altınlar gibi biriktirilmiş ve şimdi göz kamaştırıyormuş.

Fahim Beyin akrabası bu dosyalara önce üstünkörü bakmış, ünlü bazı eski projelerle karşılaşınca hâlâ gerçekleştirilmemiş bazı işleri de düşünmüş ve Fahim Beye hak vermeye başlamış. Bu ihtiyatlı, akıllı, bilgili adamın güçlü bir sermayedar bulsa, başarı kazanmış olacağına inanmış.

Fahim Bey eyiem alanına geçmemiş ama, bakın her şeyi vaktinden önce düşünüp, nasıl hazır etmişi.. Örneğin şirket çalışmaya başlayınca müdürümüze bir otomobil alınması pek uygun olmaz mı?.. Bununla ilgili yazışmalar yapılmış, sipariş mektupları, teklifler, kataloglar bir dosyada biriktirilmiş ve bir Rolss-Royce marka otomobil alınması kararlaştırılmış.

Fahim Bey tuttuğu defterler arasında mutlu bir dünyada yaşarmış. Bursa pamuklarını türlü piyasalara elverişli fiyatlarla sürmek için teklif mektupları yazar, bunları özenle defterlere geçirirmiş. Şimdilik yazmakla yetindiği, kimseye göndermediği bu mektuplara karşılık olarak kendi kendisine yanıtlar yazarmış.

İşinin getirebileceği kârları günlük deftere işler, sonra bunları ana deftere geçirirmiş. Bir defterde şirket memurlarının, yönetim kurulu üyelerinin adları bulunuyormuş. Bu defter onun ne kadar vefalı da olduğunu gösteriyormuş. Çünkü şirkete almaya söz verdiği kim varsa —örneğin öğrenimine yardım ettiği kardeş çocukları, Reji odacısının oğlu— ve herhangi bir vaatte bulunmadığı tanıdıklarının birçoğu —örneğin ben de— bu defterde memurlar arasındaymışız. Sözgelimi babam gibi bütün eski dostları da yönetim kurulu üyeleri arasındaymış!..

Bunlar kuşkusuz Fahim Beyin kurak ve çorak ruhunu dolduran gizli şiirleriydi.

DELİLİK SÖYLENTİLERİ

Bu dosyaları, defterleri gören akrabası, demek zavallının aklından zoru varmış, diye düşünmeye başlamış. Bu adam elbette bilgisi ve deneyimi kıt, kaba bir adammış. Biraz insan ruhundan anlasa bilmesi gerekirdi ki, ömürlerimiz hep bu türlü delilikler arasında geçer.

O sıralarda annem, Fahim Beyde cinnet belirtileri görünmeye başladığını haber verdi. Huriye Hanım, daha başka kadınlar onun delirdiğini söylüyorlardı. Bunlar onu hep sonradan tanıyanlardı. Babam, halam ve eniştemse o yıllarda artık bir şey söyleyemezlerdi. Ebediyen susmuşlardı.

YAŞLILIK DUYGULARI

Aradan çok zaman geçti. Fahim Bey 65'ini geçmiş, çoktan 70'ine yaklaşmıştı. Zamanın bu kadar çabuk geçmesinden âdeta bunalmıştı. Yol kenarlarında karşılaşmalarımızda, "Aman, diyordu, şimdi günler ne çabuk geçiyor!.. Gönül isterdi ki zaman insana biraz fırsat versin. Fakat ne mümkün!.."

Fahim Bey artık yavaş yavaş göçüyor, boyu kısalıyor, hacmi küçülüyor, benzi uçuyor, teni sararıyor, hareketleri ağırlaşıyor, şekli çarpılıyordu. Karşılaşmalarımızda uzun uzun hastalıklarından yakınıyordu.

Yaşlanan adam kendi vücudu ve ruhuyla birlikte, yaşadığı bütün dünyanın, bildiği tüm evrenin de yaşlandığını ve göçtüğünü duyar. Kalabalık içinde kendini yalnız bulmaya, kendi mahallesinde yabancılık duymaya başlar. Gördüğü yüzlerin, giysilerin, davranışların anlamını kavrayamaz. Bir yaş gelir ki, ondan sonra önem verdiğimiz şeyler artık tarihe karışmış, yani yaşamdan çıkmıştır ve bütün dualarımıza karşı sayıklayan talihten artık akla yatkın hiçbir yanıt almamıza olanağımız kalmamıştır!..

SON DUYGULARIM

Şimdi onun yeni kurulan bir dairede yine çevirmen olarak gündelikle çalıştığını biliyordum. Bu kurumun Fahim Beyi yeni tanıyan genç müdürü onun masasının başında arasıra biraz uyuklayarak saatlerce hiçbir şey yapmadan oturmasına şaştığını söylermiş. Fakat o sanki bütün yaşamında böyle beklemiş değil miydi?..

Onu yolda o kadar çok görmüştüm ki şimdi gene görür gibi oluyorum. Kalabalıkla ve gerçeklerle hiç ilişkisi kalmamış gibi yürüyör. Artık bütün tanıdıklarının dışında kalmış. Eskiden onu babam gibi sevenlerin, Çamlıca'daki eniştem gibi sevmeyenlerin hemen hepsi ölmüşler. Ona artık kimse bir şey sormuyor. Kimse onu ciddiye almıyor. Kulakları gittikçe ağırlaşan Saffet Hanım'dan başka dinleyicisi kalmamış!..

İmtiyaz işi büsbütün suya düşmemişti ama, o şimdi büsbütün yeni bir terane tutturmuş, bu işi hükümetin ele alacağını ve kendisine de görev vereceğini söylüyordu.

Fahim Bey düş dünyasında yaşayan bir manyak ,bir mithomanemiydı?.. Bir ömürdür gerçekleşmeyen işinden hâlâ aynı güvenle söz etmeye nasıl güç buluyordu?..

Ben çoktandır onun günahının gönlünde yaşayan düşleri elle tutacağı gerçeklerden daha çok sevmesi olduğuna inanmıştım. Artık acımanın bile ona yararı olacağını ummuyor ve karşı kaldırımdan geçtiğini görünce görmemezliğe geliyordum.

GÖNÜLLERİ ŞENLENDİREN YAŞAM

Talihli ve talihsiz bütün insanların iki yaşamları olduğu görülür. Bunlardan biri herkesin gözleri önünde geçer ve çok kez aldatıcıdır. Her insanın dıştakı yaşamının altında kalan salt kendi yaradılışı ve ruhuyla yaşadığı büsbütün gizli bir ömrü vardır ki içimizde kendi üstüne kapanmış bir dünyanın ürünüdür. Bu gizli yaşama bizi iten kuvvet kendimiziz. Bu talihimizi nasıl sevmemiş olabiliriz ki onu yaratan biziz. Talihimiz içimizde düşlerimizi ve isteklerimizi dokudukça onlara varmış oluruz. Zavallı Fahim Bey, kimbilir mutsuz gönlünüz bile, yoksul günleriniz ve gecelerinizden sonsuz şiirinde size kaç kez böyle mutlu görünmüştür?..

BİR GÜN OLUR

Belki bir gün olur biz ölüm döşeğindeyken talihimizin lütfu bize ömrümüz boyunca beslediğimiz düş ve isteklerimizin olgun salkımlarını sunar. Zavallı Fahim Bey kimbilir belki siz de son gününüz ya da gecenizde, sizi bütün isteklerinize kavuşturan tatlı bir düş görmüşsünüzdür. Böylece işlerinizi yoluna koyduğunuza inanarak huzurlu ve rahat ölmüşsünüzdür.

SESLENİŞLER

Ey kendisini gören herkesin başka türlü bildiği Fahim Bey!.. Acaba babanızın ve babamın sizi göklere çıkarırken hakları var mıydı?.. Eniştemize göre bir Frenk taklitçisi, dinsiz ve tehlikeli bir adamdınız. Hizmetçiniz sizedeli diye, Reji odacısı evliya diye bakıyordu. Bense duygularım ve düşüncelerim yavaş yavaş değiştikçe geçmiş zamanın hoş görünüşlü, hoş sözlü, biraz saf bir ihtiyarı diyordum. Siz ise bütün eksikliği sadece iyiliğinden ileri gelen biri miydiniz?.. Yaşamı ve dünyayı iyiliğinize göre kavradığınız için mi hep aldandınız?.. Düşlerinizi yaşamın tedavisi için bir ilâç gibi mi gördünüz?.. Yoksa bunları yaşam için kalp akça gibi mi harcadınız?..

Acaba son olarak kendinize siz hangi tanıyı koymuş ve ne yargıya varmıştınız?..

Siz gidince büsbütün yardımcısız ve yoksul kalan Saffet Hanım, ruhuna sizin yerleştirdiğiniz düşlerin sizinle birlikte göçtüğünü görerek, "Beni böyle bırakıp gidecek miydin?" diye dövünmüş. Böylece giden sizden çok, kalan kendisi için ağlamış. Onun size ait düşlerinde isabet ya da ihanet var mıydı bilemem. Fakat siz en sonunda kendiniz için insancıl, sevgi dolu duygular beslemiş olmalısınız!..

Romandan alıntı

AHİM Bey, bir gece hayırlı bir rüya görmüş. Burüyayı,o zamanlarda ağızdan ağıza yayılmış, türlü türlü hikâye ve tefsir edilmiş ve manâsı karışmış olarak duymuştuk.

Aslı Fahim Beyde kalan bu rüyadan ilk önce hanımların çıkarmış oldukları acemi, soluk, solgun kopyeleri görmüştüm. Sonra bunu halamın, Saffet Hanımdan duyarak, uzun uzun anneme anlatışını dinledim. En sonra da, suallerime cevaben, biraz isteksiz olarak, bunu bana Fahim Beyin kendisi de anlattı, ve şüphe yok ki bu, rüyanın aslı değilse de, ona daha yakın bir kopyesiydi. Şimdiyse bilemiyorum ki bütün bu rüyayı vaktiyle duymuş olduğum gibi mi, yoksa hayalimle değiştirerek mi hatırlıyorum. Bunlar ilk önce Fahim Beyin Saffet Hanıma anlattıklarından ve onun bize gelen hanımlara naklettiklerinden ve bunların halamla anneme söylediklerinden ve benim onlardan duyup kendime göre çıkardığım ahkâmla bilhassa Fahim Beye irad ettiğim suallere aldığım cevaplardan şimdi bütün bunları az çok birbirine karıştırarak hatırlıyabildiklerimdir. Bu rüya Fahim Beyin ihtimal ki biraz çorak ruhunda yavaş yavaş birikmiş şiirin taşmasiyle belki artık kurumaya yüz tutan muhayyilesinde sonuncu bir çiçek gibi açılmış. Bu, görülürken son derece tatlı bir his veren, fakat uçuk benizli ve kenarlarını tutuşturan renklerin bir şafaktan mı, bir gurubdan mı geldiği pek de belli olmayan ve her duyana da: "Hayırdır inşaaalah!" dedirten bir rüya imiş.

Bu rüya ilk önce hafif bir haşyet hissi vermekle başlamış. Zira ay yahut güneş tutulmuş gibi havada ve ziyada değişikliğe benzer bir hal olmuş. Lâkin bu his yerleşmeden Fahim Bey'in eline pek parlak renkli, âdeta ışıklı bir takım iskambil kâğıtları geçmiş ve o, bu kâğıtların aydınlığında, bunlarla yapabileceği oyunları zihninde tam bir vuzuhla görüyormuş. İçinden memnun olarak bilinmez kimlere: "Siz hayatın zâhirî şekillerini görüyorsunuz; ben bâtınî şekillerini!" diyormuş ve o, havayı demin ürpertmiş olan tereddüt hissi büsbütün geçerek, tâ çocukluk zamanlarında sabahları yatağında lezzetten gönlünü bayıltan bir eski dakikasına kavuşmuş. Kendinin hiç yadırgamadığı bir yerde bulunduğunu büyük bir emniyet hissiyle duymuş.

ZAKTAN, heybetli bir çanın sesleri havaya teker teker, birer altın damlası gibi dökülmüş. Sonra, bu uzak ve münferit sesler toplaşmış, birleşmiş. Meğer bunlar altın bir çandan birer birer dökülen sesler değilmiş. Bunlar meğer bir musiki faslına hazırlanan muhtelif âletlerin tellerinden çıkan ilk heceler, onların bir fasıl içinde hep beraber uçarak karışmak üzere şimdiden ayrı ayrı yoklanmaları, kanat çırpmaları imiş. Uzaktan gelen bir yağmur gibi, bir saz faslının derinden belirdiği, yaklaştığı, hızlaştığı duyulmuş ve Fahim Bey, vecd içinde, bir nevî musiki dinler gibi olmuş. Bu sesler coşmuş, muhiti doldurmuş ve kendisini her tarafından sarmış ve Fahim Bey, vecd içinde, ruhunun en son hudutlarını aşan bir hazla duyduğu bu sesleri ayrı ayrı tanımış. Meğer bunlar yabancı bir musikinin alelâde sesleri değilmiş. Bunlar meğer vaktiyle gençliğinin eşiğinden, her sabah kemaniyle hayata, saadete kimbilir hangi muvaffakiyetlere ve hangi vuslatlara doğru saldığı ısrarlı, uzun davetleriymiş! Bu dualar vaktiyle gönlünden uçurduğu birtakım güvercinler şeklinde dönüp şimdi etrafını sarmışlar ve Fahim Bey, vecd içinde, ruhunun en son hudutlarını aşan bir hazla duyduğu bu sesleri birer birer tanımış. Meğer bunlar çalgı dalgaları gibi manası hisle duyulan uğultulardan ibaret değilmiş. Bunlar meğer zihinlerde birer kördüğüm halinde kalan bilmecelere verilen felsefî cevaplarmış. Bu rüzgârlar Fahim Bey'in geçmiş günlerinin başakları ve gecelerinin sazlıkları içinden geçtikte onların hepsini dile getirerek sırlarını söyletiyor, onlar, başlarını eğiyorlar, sallıyorlar ve içlerindeki halledilmemiş sırlar, birer ses halinde canlanıyor, havalanıyormuş ve Fahim Bey, vecd içinde, bir nevî felsefî mev'ıza dinler gibi olmuş.

AHİM Bey'In zihnindeki nice vesveseler ve endişeler şimdi çözülerek dağılıyor ve o nice şeylerin sebeplerini şimdi anlıyor ve bu akıl ziyafetinde öyle nimetlere konduğunu duyuyor ki bunların bir zerresini kaçırmaya kıyamıyormuş. Hayaletler ve ruhlar kendisiyle kafa kafaya gelerek samimî bir hasbihale koyulmuşlar ve o hayatta ne kadar ciddî olmak lâzım geldiğine rüyasında bir daha kanmış. Şimdi etrafında herkes kudsî birtakım düsturlara yükseliyor ve kendisine hak veriyormuş. Hayatımızda bize her adımda refakat eden fuzulî düşmanlar ordusunun artık nâdim ve mahcup olduğunu duyuyormuş.

O zaman Fahim Bey affedilmiş, yıkanmış ve gözleri yeni açılmış gibi, büyük bir zihin küşâyişiyle etrafına bakınmış: Dünya yeni, sema sâf, hava temiz, hayat, ilk defa olarak, asıl gönlünün istediği gibi çiçek açmış, zaman kanat germiş, sanki uçmuyor, bekliyormuş ve o bir mucizeye şahit oluyormuş:

Hayatında, tâ eski zamanlardan beri, ne kadar emeli olduysa, hattâ, en geçmişte kalmış ve kendisinin unutmuş olduğu en küçük isteklerin bile, en eski zamanlarından beri, mektep arkadaşlarından başlayarak, ne kadar adam tanıdıysa onların şekillerine girerek ve onların hüviyetlerini takınarak, bir düğün evine kafile halinde gelen misafirler gibi, yan yana, sıra sıra, el ele bu mübarek gün şerefine kendisini tebrike geldiklerini görüyormuş ve Fahim Bey evinin içinde bu asil, iyi kalpli, dost yüzlü ahbaplar ve akrabalar gibi gelen arzularını istikbal ediyor, ve bazan bu emellerini onların kalıbını almış oldukları insanlarla karıştırıyormuş. Fakat onlar o kadar arkası kesilmez bir sürü halinde geliyorlarmış ki hepsi, bu evin içine sığamayarak bir kısmı kapının önünde, yolda birikmişler ve o kapısının eşiğinden bu arzularının âşinâ yüzlerle sokaktan kendisine selâmlar vererek bekleştiklerine bakıyormuş. Fakat bütün bu ziyaretçilerin kibar ahlâklarından o kadar eminmiş ki: "Bu halimi görüyorlar, beni elbette mâzur sayarlar!" diye onların hepsini evinin içine alamadığına fazla telâş etmiyor, üzülmüyor ve memnun memnun, içeride, hamarat bir ev sahibi gibi, misafirlerinin arasında dolaşıyormuş!

AHİM Bey böylece o kadar saadetle olgunlaşmış bir ruh ve öyle tekemmül etmiş bir zihinle uyanmış ki eriştiği yüksek hakikatin onunla aynı ayarda olamamak yüzünden mahvolmasından çekinerek, rüyasına inanılmazsa belki tılsımı bozulur diye endişe ederek, bin bir hesap ile Saffet Hanımı da bu seviyeye nasıl yükseltmek kabil olabileceğini düşünmüş. Onun abdest almasını, namaz kılmasını ve kendisini sonra dinlemesini istemiş ve ona bir sır ifşa eder gibi, büyük bir iman ile bakan gözlerle ve tamamiyle mutekid bir sesle bu uzun rüyayı, hususiyet ve ehemmiyetini belirterek anlatmış ve: "Hanım! Gözlerimiz aydın! Yakında mukadderatımız büsbütün değişecek! Bak, görürsün, inşaallah!" diye müjde vermiş.